

**PODOABELE DIN METAL DIN ARIA KGK VI –
RECONSTRUIREA CADRULUI SOCIAL. CONTEXT ARHEOLOGIC
VERSUS TIPOLOGIE**

*Adelina - Elena Darie**

Cuvinte cheie: *podoabe, cupru, aur, tipologie, context arheologic, social.*

Keywords: *ornaments, copper, gold, typology, archaeological context, social.*

Rezumat: *Studiul cumulează o serie de observații și de ipoteze privind asocierea între cadrul social – forme tipologice, derivate din cunoașterea datelor privind contextul arheologic, distribuția categoriilor de piese în funcție de tipul de sit (zone de locuire/context funerar), de unde se pot formula ipoteze privind funcțiile artefactelor. Astfel, o atenție deosebită a fost acordată podoabelor din cupru și aur, precum brățările de tip Durankulak, piesele din aur, acele de tip podoabă, accesoriile dentare, accesoriile de tip Ohrpflöckchen și Mundnägel, urmărind posibile tipare/asemănări privind depunerea acestora, ceea ce alături de funcțiile asociate pot constitui componente ale cadrului social.*

Abstract: *This article sums up the hypotheses generated regarding the association between the social context and the typological forms, derived from the archaeological context (the distribution of metal ornaments in the habitation areas and funerary context), from which certain interpretative hypotheses can be formed. Furthermore, important attention was given to the copper and gold ornaments such as the Durankulak type bracelets, the pins used as ornaments, the dental accessories and the Ohrpflöckchen, Mundnägel accessories, following the possible patterns derived from their deposition. Together with the associated functions they can constitute components of the social framework.*

Introducere

Contextul social este sinonim cu suma împrejurărilor sau conjuncturilor în care se desfășoară activitățile umane, artefactele fiind instrumentele prin care se derulează îndeletnicirile comunităților preistorice.

Studiul prezent vizează componenta socială a artefactelor de tip podoabă din metal. Funcționalitatea acestora este dată de contextul arheologic; producția, răspândirea și reproducerea artefactelor de același tip sunt marcate de relațiile de schimb stabilite între grupurile contemporane. Această teorie este exemplificată de A. Appadurai care discută sistemul *kula*¹ creat între grupurile Massim, ce locuiesc în insulele din Noua Guinee, care schimbau obiecte de tip podoabă (ex. din scoici).

* Muzeul Municipiului București.

¹ Appadurai 1986, p. 6.

Direcțiile de cercetare privind contextul social debutează prin contribuția lui Gordon Childe² care accentuează rolul arheologiei în studiul comunităților preistorice. Societatea preistorică se dezvoltă prin intermediul relațiilor sociale, care au la bază un schimb continuu de informații, iar inovațiile tehnologice presupun dezvoltarea unei producții specializate.

Aceste ipoteze au aplicabilitate în dezvoltarea metalurgiei pe durata neoneoliticului; difuziunea unor forme prestabilite de obiecte a fost posibilă prin intensificarea comunicării și a relațiilor de schimb între grupurile din spațiul carpato-balcanic (Boian, Hamangia, Sălcuța, Kodžadermen-Gumelnița-Karanovo VI), remarcându-se o continuitate a tehnicilor de confecționare a artefactelor de tip podoabă. Prin răspândirea unor forme standardizate se constituie un proces amplu de schimb de informații la nivelul unor comunități, care au acces la inovații tehnologice precum prelucrarea cuprului și a aurului.

G. Clark³ accentuează importanța unor factori precum tehnologia, transportul, comerțul, religia și aspectele demografice, specializarea producției fiind considerată independentă de dezvoltarea societății. K. C. Chang⁴ realizează tranziția de la *cultură* la *unități sociale locale*, prin intermediul cărora se transmit informații. În studiul societăților neolitice, autorul realizează o paralelă etnografică cu societățile din vestul Africii, sud-estul Asiei, Melanesia și sudul Americii, urmărind identificarea unor categorii sociale distincte, precum *gospodăria* (compusă din locuința, ateliere, zona de depozitare a resurselor și zona de preparare a hranei), *comunitatea* (formată din grupuri de oameni conectați prin rețele interpersonale complexe care conduc la apariția sentimentului de apartenență la grup) și *comunitățile agregate*⁵ (pe baza criteriilor sociale, militare, politice, comerciale).

L. Binford⁶ introduce termenul de *sistem cultural*, influențat de capacitatea individului de a se adapta la condițiile socio-culturale sau la cele determinate de mediul înconjurător. Referitor la funcțiile deținute de artefacte, Binford observă o distincție între funcțiile tehnologice, sociale și cele estetice. În interiorul sistemului social se pot forma rețele ierarhice, în cadrul cărora statutul social și relațiile de rudenie pot marca apartenența la un grup social restrâns.

În domeniul contextului social, C. Renfrew definește cultura materială a comunităților preistorice, care este accesibilă prin intermediul artefactelor⁷. Amplul sistem social se remarcă prin intermediul unităților sociale și a relațiilor de schimb stabilite cu grupurile aflate în vecinătate. În acest context, se accentuează relațiile de autoritate care conduc la formarea elitelor sociale.

Referitor la cultura materială, I. Hodder⁸ afirmă că aceasta este o parte componentă a structurii sociale a comunității.

² Childe 1949.

³ Clark 1934; Preucel 2008, p. 4.

⁴ Chang 1958, p. 298-334; Preucel 2008, p. 5.

⁵ Chang 1958, p. 302.

⁶ Binford 1962.

⁷ Renfrew 1984.

⁸ Hodder 1982.

Aspecte importante privind contextul social sunt oferite prin contribuțiile cercetătorilor A. Appadurai, I. Kopytoff⁹, care analizează biografia artefactelor, aflate în corelație unele cu celelalte, fiind supuse unor schimbări legate de contextul în care apar; o componentă importantă a artefactelor este lanțul operator în care sunt incluse.

Artefactele de tip podoabă din metal sunt raportate la un cadru general, delimitat de linia naturală – spațiul carpat-balcanic în cazul de față – în care s-au constituit grupuri sociale aflate în continuitate temporală și prin intermediul cărora s-au realizat etapele metalurgiei cuprului și aurului.

Aplicând teoria cercetătorului K.C. Chang privind termenul *comunitate*, putem remarca organizarea particulară a comunităților neo-eneolitice, prin relațiile interumane, dar și prin relațiile de schimb. Artefactele care fac obiectul relațiilor de schimb sunt multiple: de la ceramică, piese litice și *Spondylus*, extinzându-se până la metale - cupru și aur.

Astfel, se formulează întrebarea: există o interdependență între formele tipologice și contextele arheologice prin intermediul cărora putem recrea acțiunile umane? De asemenea, pot exista obiecte asociate zonelor de locuire sau mediului funerar?

Apariția unor elemente repetitive în identificarea contextelor arheologice poate duce la observarea unor *pattern*-uri în ceea ce privește tipurile de depuneri ale podoabelor de metal. În anumite condiții, pot fi generalizate pentru un spațiu mai larg, cum ar fi aria culturală Kodžadermen-Gumelnița-Karanovo (KGK) VI. (Planșa I).

Din punct de vedere geografic, prezentul studiu se referă la descoperirile de podoabe din metal din aria KGK VI pe durata perioadei neo-eneolitice, grupate în 33 de așezări de tip *tell*, 11 necropole și o zonă de locuire tip peșteră (Emen).

Distribuția podoabelor din metal în spațiul carpat-balcanic indică prezența unui număr ridicat de piese în arealul Kodžadermen-Gumelnița-Karanovo VI, atât în zonele de locuire (Planșa II) (Balaci, Bucșani-*La Pod*, Čatalka, Căscioarele-*Ostrovel*, Chitila-Fermă, Corbii Mari, Drăgănești-*Olt*, Găbarevo, Gărăgău, Geangoiești, Goljamo Delčevo, Gumelnița, Hârșova, Hotnica, Jilava, Karanovo, Kosharitsa, Luncavița, Măriuța, Morteni, Pietrele-*Măgura Gorgana*, Popovo, Razgrad, Ruse, Šabla, Sărulești, Sultana-*Malu Roșu*, Teiu, Vărăști, Vidra, Vitănești, Vlădiceasca, Zavet), locuire tip peșteră (Emen), cât și în context funerar (Căscioarele-D`aia Parte II- *Puțul Popii*, Chirnogi-*Terasa Rudarilor*, Chirnogi-*Șuvița Iorgulescu*, Chirnogi-*Șuvița lui Ghițan*, Devnja, Dolen čiflik, Durankulak, Radingrad, Sava, Sultana-*Malu Roșu*, Vărăști-Grădiștea Ulmilor, Varna). (Planșa III).

În cele ce urmează sunt vizate cu predilecție următoarele categorii de piese: brățărilor de tip Durankulak, acele de tip podoabă, accesoriile din aur de tip *Ohrpflöckchen* și *Mundnägel*, podoabele din aur, urmărind distribuția lor în funcție de contextul arheologic (zone de locuire *versus* descoperiri funerare), precum și artefactele asociate acestora (Tabel 3-4).

⁹ Appadurai 1986.

Discuții

În primul rând, ne vom opri asupra brățărilor tip *Durankulak*: piese masive, în formă de disc, realizate din cupru identificate în necropola de la Durankulak în mormintele 183 (Varna I, bărbat); 211 (Varna I, bărbat, artefacte asociate: ceramică, colier compus din mărgelile din aur, calcedonit, malachit, topor din corn, brățară cu capete suprapuse din cupru); 245 (Varna II-III, femeie, artefacte asociate: podoabe din cupru, malachit, *Spondylus*, silex, ceramică); 253 (Hamangia IV, cenotaf, ceramică, topor din corn, brățară din cupru); 279 (Varna II-III, bărbat, ceramică, mărgelile din calcedonit, silex, brățară din cupru); 660 (Juventus, Varna I, artefacte asociate: colier din malachit, *Spondylus*, ceramică). Cercetările recente din necropola de la Chirnoși-Șuvița Iorgulescu au condus la identificarea unei brățări masive, tip *Durankulak*, în asociere cu mormântul nr. 69. În ceea ce privește depunerea pieselor de acest tip în raport cu defuncții, acestea sunt localizate în anumite cazuri în asociere cu alte podoabe realizate din *Spondylus*, malachit, calcedonit, aur sau cupru, depuse în zonele membrelor superioare, a craniului sau în zona mediană a scheletelor, de unde poate deriva funcția ornamentală a pieselor, o excepție fiind reprezentată de depunerea unei brățări de tip *Durankulak* în mormântul cenotaf nr. 253, ceea ce poate marca o funcție simbolică a brățării. În acest context se poate observa utilizarea cuprului în confecționarea brățărilor tip *Durankulak*, rezultând, de asemenea, o funcție exclusiv funerară a artefactelor.

A doua problematică vizează acele de tip podoabă, majoritatea fiind realizate din cupru, existând și exemplare din aur (acul conic din aur asociat cu M15 de la Varna). În categoria acelor de tip podoabă includem acele cu capul în formă de două spirale opuse (volute), acele cu capul în formă de plăcuță romboidală, plăcuță lățită sau cu tija răsucită. Raportându-ne la contextul arheologic, se observă că piesele predomină în nivelurile de locuire din așezările de tip *tell* KGK VI (Bucșani, Căscioarele, Drăgănești-Olt, Sărulești, Jilava, Ruse, Zavet, Karanovo, Corbii Mari, Jilava). Astfel, s-ar putea formula teoria conform căreia variantele de ace menționate sunt legate de viața cotidiană, având o funcție practică.

Posibila funcție ornamentală a acelor de tip podoabă este sugerată și de artefactele identificate în context funerar (mormântul 29 de la Goljamo Delčevo¹⁰, Dolen čiflik¹¹, Vărăști-Grădiștea Ulmilor¹² (M5, M84, M91, M119); acestea apar în zonele membrelor superioare și a craniului, probabil utilizate ca instrumente de fixare, dar și de ornamentare a vestimentației (Tabel 1).

În perioada neo-eneolitică din spațiul carpato-balcanic, în necropola de la Durankulak, se evidențiază o categorie restrânsă de ornamente din metal – accesoriile dentare din cupru. Pe baza datelor publicate, se pare că piesele de acest tip au fost aplicate pe dinți sănătoși, fiind asociate atât unor indivizi de gen feminin, cât și de gen masculin. Aceste piese au apărut la nivelul mandibulei, pe incisivii laterali dreapta, stânga și primii molari, probabil aplicate încă din timpul vieții indivizilor. În ceea ce

¹⁰ Todorova, Vajsov 2001, Taf. 9, 117.

¹¹ Todorova, Vajsov 2001, p. 99.

¹² Comșa 1995.

privește tipul de materie primă, au fost identificate numai accesoriile dentare din cupru. (Planșa VII).

Context arheologic	Tip artefacte	Dispunere pe scheletul uman	Bibliografie
M5, șanț 5, 1957, - 1,23m	Ac cu secțiune pătrată din cupru	„Lângă antebrațul drept”	Comșa 1995, p. 60; Fig. 6.
M84, 1963, - 1,07m	Ac cu plăcuță romboidală din cupru	„Lângă antebrațul stâng”	Comșa 1995, p. 86, Fig. 32, 3.
M91, 1963, - 0,97m	Ac din cupru	„Lângă craniu”	Comșa 1995, p. 88, Fig. 37, 1.
M119, 1965, - 1,18m	Ac cu plăcuță romboidală din cupru	„Între membrele superioare și coaste”	Comșa 1995, p. 94, Fig. 41.

Tabel 1. Prezentarea pieselor de inventar funerar din cupru din necropola de la Vărăști-Grădiștea Ulmilor.

Accesoriile de tip *Ohrpflockchen* și *Mundnägel* reprezintă forme inedite de podoabe din aur în context funerar (M1, M2, M3, M15, M43, M134 – Varna; M558 – Durankulak, M6 – Sava; M54– Vărăști¹³). (Planșa IV, V). Aceste piese de forma unor *măciulii* sau *piercing-uri* ar fi avut funcția de ornamentare a zonei de sub gură sau cea a urechilor. Aceste variante sunt indicate de piesele asociate lui M2 (7 piese) și M3 (6 piese) de la Varna sau prin intermediul figurinelor din lut și marmură decorate printr-o serie de împunsături sub buză (din așezările Dinja, Ezerovo, Găbarevo, Kubrat, Sulica, Smjadovo¹⁴) (Planșa VI).

Raportate la contextul arheologic, piesele de tip podoabă din aur sunt asociate unor situații arheologice inedite, care pot marca schimbări la nivelul comunităților preistorice; simbolistica pieselor din aur devine deosebit de importantă. De exemplu, descoperirea ansamblului de podoabe din aur de la Sultana-*Malu Roșu*¹⁵ într-o locuință, lângă vatră, între fragmentele unui sanctuar miniatural. Corespondentul acestuia, tezaurul de la Hotnica¹⁶ a fost identificat, de asemenea, într-o locuință (L 4). Astfel, ar putea exista o standardizare tipologică, concretizată prin utilizarea aceluiași tip de materie primă, precum și prin depunerea în zonele de locuire a ansamblurilor de piese. De asemenea, podoabe din aur de mici dimensiuni au fost găsite în zonele centrale ale locuințelor, lângă vatră (Sultana-*Malu Roșu*¹⁷, 2003, locuința incendiată L2 – pandantiv perforat) sau între etapele de refacere ale vetrei (Bucșani-*La Pod*¹⁸ 1999, locuința L9-*saltaleone*, în asociere cu o statueta antropomorfă, două astragale de oaie și o lamă de

¹³ Comșa 1995, p. 76; Marghitu 2014, p. 45.

¹⁴ Todorova, Vajsov 2001, Taf. 54, 56.

¹⁵ Hălcescu 1995, p. 11-18.

¹⁶ Angelov 1959, p. 38-46.

¹⁷ Andreescu, Lazăr 2008, p. 61.

¹⁸ Bem 2001, p. 165.

silex – Planșa V). Un alt exemplu îl reprezintă pandantivul din aur găsit la Pietrele, în 2009, în locuința incendiată P09F252, în asociere cu mărgelile din *Spondylus* și o sârmă din aur¹⁹ precum și descoperirea a trei pandantive din aur într-o locuință din așezarea de la Hotnica²⁰ sau prezența unor pandantive din aur în apropierea unor vase antropomorfe deosebite la Vitănești (M2)²¹.

Un caz deosebit, prin numărul ridicat de artefacte și variantele tipologice identificate, este reprezentat de necropola de la Varna, unde piese din aur au fost surprinse atât în morminte de inhumație, cât și în mormintele de tip cenotaf, între care se remarcă mormintele tip mască (M2, M3, M15).

Mormintele M2 și M3 conțin măști umane în mărime naturală, realizate din lut nears, acestea fiind depuse acolo unde ar fi trebuit să se afle capul defunctului. În aceste cazuri au fost depuse și ornamente din aur: diademă la nivelul frunții, cercei din aur, mici amulete aflate în zona ochilor și pandantive discoidale aflate în zona bărbiei. M3 conținea și un colier realizat din *Spondylus* și *Dentalium*, pe lângă mărgelile, aplicile, pandantivele și cerceii ce marchează detaliile feței. În fiecare mormânt existau un ac și un topor din cupru. Complexul M3 de la Varna conținea și un vas ceramic, deasupra căruia a fost identificată o figurină din marmură, cu șase aplicații din aur.

Mormintele simbolice 2, 3, au fost interpretate fie drept înmormântări simbolice ale unor indivizi ale căror corpuri umane nu au putut fi recuperate, fie drept rezultatul unor ritualuri funerare dedicate unor predecesori sau zeități²².

Între complexele simbolice din necropola de la Varna se evidențiază mormântul 36 prin varietatea pieselor din aur (bucrania, mărgelile, un astragal, două reprezentări zoomorfe, o diademă miniaturală, două brățări duble, un sceptru miniatural, inele și coliere din mărgelile), dispuse pe niveluri stratigrafice distincte²³. În ceea ce privește interpretarea mormântului 36, I. Ivanov emitea o serie de ipoteze: fie era dedicat unui copil, fie era asociat simbolurilor de putere. Prin această depunere, atribuțiile și rolul conducătorului se epuizau, se încheiau, urmând o serie de schimbări în interiorul comunității.

Generalizând, în cadrul necropolei de la Varna, mormintele cu piese din aur se pot împărți în morminte de inhumație cu piese de inventar din aur: M11, M43, M255; morminte tip *mască*: M2, M3, M15; morminte simbolice, care se caracterizează prin asocierea unei varietăți ridicate de podoabe: M1, M4, M36. Aceste diferențieri, (ex. M36, M43), derivă și din deosebirile legate de compoziția chimică a artefactelor, care pot indica grupuri distincte implicate în confecționarea artefactelor, ce utilizau resurse de materie primă diferite²⁴ (fapt demonstrat și prin raportarea la rezultatele analizelor LA-ICP-MS pentru piesele tip sceptru identificate în M4 și M43²⁵).

De asemenea, am analizat și mormintele tip *cenotaf* din necropola de la Durankulak, în care sunt prezente ornamente din metal (Tabel 2). În ceea ce privește

¹⁹ Hansen *et alii* 2011, p. 126, Fig. 9 (ilustrație M. Toderăș).

²⁰ Chohadzhiev 2009, p. 69, Fig. 18.

²¹ Andreescu *et alii* 2009, p. 77-79.

²² Stratton 2016, p. 201.

²³ Slavchev 2010, p. 194.

²⁴ Leusch *et alii* 2014, 2015.

²⁵ Leusch *et alii* 2015, p. 366.

artefactele asociate, predomină piesele ceramice, uneltele din corn, silix, podoabele din *Spondylus* și *Dentalium*. Două dintre aceste morminte prezintă figurine fragmentare din lut, cu ornamente din cupru (M258, M453) (Planșa VIII). Simbolistica mormintelor tip *cenotaf* este dezvoltată prin fragmentaritatea figurinelor antropomofe, ce ar putea reprezenta rezultatul acțiunilor umane; piesele care au fost incluse în circuitul cotidian erau, cel mai probabil, rupte intenționat, iar apoi erau depuse în gropi sau morminte având rolul de a marca identitatea colectivă a grupurilor²⁶.

Material	M232 Varna I	M258 Varna II-III	M361 Hamangia IV	M382 Varna I	M453 Varna I	M535 Varna I	M539 Varna I
Ceramică	•	•	•	•	•	•	•
Silex	•				•		•
Corn	•			•		•	•
<i>Spondylus</i>	•			•			
<i>Dentalium</i>	•					• ²⁷	•
Cupru	•		•	•			
Malachit					•	•	•
Figurină antropomorfă cu ornamente din cupru		•			•		

Tabel 2. Necropola de la Durankulak. Distribuția materiilor prime în morminte *cenotaf*, care conțin podoabe din metal.

În studiul dedicat podoabelor din cupru și aur din spațiul carpato-balcanic se impune cunoașterea cadrului general, a contextului arheologic în care au fost surprinse piesele, pentru a marca modele urmate în depunerea podoabelor.

Formă tipologică	Context arheologic
Brățări de tip <i>Durankulak</i> (cupru)	Durankulak, M183, 211, 245, 253, 279, 660 Chirnogi, M69
Accesorii tip <i>Ohrpflockchen</i>	Durankulak, M558 Varna, M1, M15, M43, M134 Vărăști-Grădiștea <i>Ulmilor</i> , M54
Accesorii tip <i>Mundnägel</i>	Varna, M2, M3 Sava, M6.

Tabel 3. Distribuția brățărilor de tip *Durankulak* și a accesoriilor tip *piercing* în funcție de contextul arheologic.

²⁶ După teoria formulată de Chapman 2000; Chapman, Gaydarska 2007.

²⁷ Asociere malachit-lignit-*Dentalium*; Todorova 2002, p. 57.

Analizând distribuția podoabelor din metal în aria KGK VI se poate observa faptul că o serie de obiecte au fost identificate atât în zonele de locuire, cât și în context funerar (Tabel 4), doar unele dintre acestea pot fi asociate unei funcții funerare clare (ex. accesoriile dentare, cele de tip *Ohrpflöckchen*, *Mundnägel*, brățările tip *Durankulak* sau tipurile de obiecte care se cunosc deocamdată numai în necropola de la Varna, precum diademele, plăcile de diferite forme geometrice din aur).

Formă tipologică	Zone de locuire	Context funerar
Brățări din cupru	•	•
Brățări din aur	•	•
Inele din cupru	•	•
Inele din aur	•	•
Cercei din cupru	• figurine cu ornamente	•
Cercei din aur	•	•
Mărgele	•	•
Coliere	•	•
Pandantive din aur	•	•
Saltaleone	•	•
Ansambluri de verigi din aur	•	-
Accesorii dentare din cupru	-	•
Ace tip podoabă din cupru	•	•
Ac din aur	-	•
Aplicații discoidale din aur	-	•
Bucrania	•	•
Diademe din cupru	• figurine cu ornamente	-
Diademe din aur	-	•
Cingătoare din cupru	• figurine cu ornamente	-
Plăci ornamentale din aur	-	•
Reprezentări antropomorfe din aur	•	-
Accesorii tip <i>Ohrpflöckchen</i>	-	•
Accesorii tip <i>Mundnägel</i>	-	•
Figurine din os cu ornamente din cupru	•	-
Figurine din os cu ornamente din aur	-	•
Figurine din marmură cu ornamente din aur	-	•
Figurine din lut cu ornamente din cupru	-	•

Tabel 4. Distribuția podoabelor din cupru și aur în funcție de contextul arheologic (zone de locuire / context funerar).

În concluzie, studiul de față vizează o componentă restrânsă privind podoabele din metal din spațiul Kodžadermen-Gumelnița-Karanovo VI, urmărind frecvența

formelor tipologice în funcție de contextul arheologic, din care pot deriva o serie de tipare privind depunerea artefactelor, iar la nivel macro poate oferi date privind activitățile comunităților preistorice și posibilele semnificații pe care le acordau categoriei podoabelor din cupru și aur.

Bibliografie / Bibliography

- Andreescu, Lazăr 2008:** R. Andreescu, C. Lazăr, *Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana-Malu Roșu*, Cercetări arheologice XIV-XV, p. 55-76.
- Andreescu et alii 2009:** R. Andreescu, P. Mirea, K. Moldoveanu, I. Torcică, *Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești-Măgurice*, BMJT, 1, 2009, p. 75-93.
- Andreescu, Moldoveanu 2017:** R. Andreescu, K. Moldoveanu, *Pandantive din lut descoperite în așezarea eneolitică de la Vitănești, jud. Teleorman*, BMJT, 9, 2017, p. 29-40.
- Angelov 1959:** N. Angelov, *Zlatnoto scrovište ot Hotnica*, Archeologija Sofia, I, 1-2, 1959, p. 38-46.
- Appadurai 1986:** A. Appadurai, *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge, 1986.
- Bem 2001:** C. Bem, *A special type of aeneolithic dwelling. Unicum or deficiency of conservation*, Studii de preistorie, 1, 2001, p. 153-173.
- Binford 1962:** L. R. Binford, *Archaeology as anthropology*, American Antiquity, 28, 1962, p. 217-225.
- Chang 1958:** K. C. Chang, *Study of the Neolithic Social Grouping: Examples from the New World*, American Anthropologist, 60, 2, 1958, p. 298-334.
- Chapman 2000:** J. Chapman, *Fragmentation in Archaeology: People, Places and Broken Objects in the Prehistory of South Eastern Europe*. London, Routledge, 2000.
- Chapman, Gaydarska 2007:** J. Chapman, B. Gaydarska, *Parts and Wholes: Fragmentation in Prehistoric Context*. Oxford, Oxbow, 2007.
- Childe 1949:** G. V. Childe, *Social Worlds of Knowledge*. Londra, 1949.
- Chohadzhiev 2009:** A. Chohadzhiev, *The Hotnitsa tell – 50 years later. Eight years of new excavations– some results and perspectives*, în Drașovean, F., Ciobotaru, D., Maddison, M. (Eds.) *Ten years after: The Neolithic of The Balkans, as uncovered by the last decade of research*. Proceedings of the Conference held at the Museum of Banat on November 9th-10th, 2007. Timișoara: Marineasa, 2009, p. 67-84.
- Clark 1934:** G. Clark, *Archaeology and the state*, Antiquity, 8, 1934, p. 414-428.
- Comșa 1995:** E. Comșa, *Necropola gumelnițeană de la Vărăști*, Analele Banatului, Serie Arheologie – Istorie, IV, 1, 1995, p. 55-194.
- Hansen 2011:** S. Hansen, *Figurines in Pietrele*, Documenta Praehistorica, 38, 2011, p. 17-129.
- Hălcescu 1995:** C. Hălcescu, *Tezaurul de la Sultana*, CCDJ, XIII-XIV, 1995, p. 11-18.

- Hodder 1982:** I. Hodder, *Symbols in Action: Ethnoarchaeological Studies of Material Culture*. Cambridge 1982.
- Ilie et alii 2015:** A. Ilie, K. Moldoveanu, M. Georgescu, *Note despre două sârme din aur din cultura Gumelnița*, *Studii de Preistorie*, 12, 2015, p. 139-150.
- Krauß, Slavchev 2012:** R. Krauß, V. Slavchev, *Wen stellen die tönernen Gesichter im Gräberfeld Varna I dar?*, *Berichte der AG Neolithikum*, 3, 2012, p. 238–256.
- Leusch et alii 2014:** V. Leusch, E. Pernicka, B. Armbruster, *Chalcolithic gold from Varna – Provenance, Circulation, Processing and Function*, în Meller H., Risch R., Pernicka E. (Eds.), *Metalle der Macht – Frühes Gold und Silber. 6. Mitteldeutscher Archäologentag vom 17. bis 19. Oktober 2013 in Halle (Saale)*, 2014, p. 165-182.
- Leusch et alii 2015:** V. Leusch, B. Armbruster, E. Pernicka, V. Slavčev, *On the invention of gold metallurgy: The gold objects from the Varna I Cemetery (Bulgaria) – Technological consequence and inventive creativity*, *Cambridge Archaeological Journal*, 25 (1), 2015, p. 353 – 376.
- Leusch et alii 2016:** V. Leusch, M. Brauns, E. Pernicka, *Precise and accurate of gold alloys: Varna, the earliest gold of mankind – a case study*, în Dussubieux L. et al. (Eds.), *Recent Advances in Laser Ablation ICP-MS for Archaeology, Natural Science in Archaeology*, 2016, p. 95 – 113
- Mareş 2002:** I. Mareş, *Metalurgia aramei în neo - eneoliticul României*. Suceava, 2002.
- Marghitu 2013:** S. O. Marghitu, *Despre obiectele de aur din Eneoliticul sud-est european*, în *Aurul și Argintul Antic al României – Catalog de expoziție*. București: Muzeul Național de Istorie a României, 2013, p. 36-47.
- Preucel, Meskell 2008:** R. W. Preucel, L. Meskell, *Knowledges*, în L. Meskell, R. W. Preucel R.W.(eds.), *A companion to Social Archaeology*, 2008, p. 3-22.
- Renfrew 1984:** C. Renfrew, *Approaches to Social Archaeology*. Edinburgh, 1984.
- Rosetti 1939:** D. V. Rosetti, *Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnhügel bei Bukarest*, *Jahrbuch für Prähistorische und Ethnographische Kunst*, XII, 1939, p. 29-50.
- Slavchev 2010:** V. Slavchev, *The Varna Eneolithic Cemetery in the Context of the Late Copper Age in the East Balkans*, în Anthony D.W., Chi J.Y.(Eds.) *The lost world of Old Europe, The Danube Valley 5000 - 3500 BC*, 2010, p. 193-210.
- Stratton 2016:** S. Stratton, *Burial and identity in the Late Neolithic and Copper Age of south-east Europe*, lucrare de doctorat, Cardiff University, 2016.
- Șimon 2014:** M. Șimon, *Săpăturile arheologice de la Măriuța și Șeinoiu, jud. Călărași*, în Ștefan C.E., Florea M. , Ailincăi S.C., Micu C. (eds.) *Studies in the prehistory of southeastern Europe*, 2014, p. 13-62.
- Todorova, Vajsov 2001:** H. Todorova, I. Vajsov, *Der kupferzeitliche Schmuck Bulgariens*, *Prähistorische Bronzefunde*, XX (6), 2001, Stuttgart, 2001.
- Todorova 2002:** H. Todorova, *Durankulak II. Die Prähistorischen Gräberfelder*. Teil I. Berlin, Deutsches Archäologisches Institut, 2002.

Lista ilustrațiilor / List of illustrations

Planșa I. Distribuția podoabelor din metal în aria Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI.

Plate I. Distribution of metal ornaments in Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI.

Planșa II. Distribuția podoabelor din metal în zonele de locuire din aria KGK VI.

Plate II. Distribution of metal ornaments in the KGK VI habitation areas.

Planșa III. Distribuția podoabelor din metal în necropolele din aria KGK VI.

Plate III. Distribution of metal ornaments in the KGK VI necropolises.

Planșa IV. Distribuția accesoriilor dentare și a pieselor de tip *Ohrpflockchen*, *Mundnägel* în aria KGK VI.

Plate IV. Distribution of dental accessories and *Ohrpflockchen*, *Mundnägel* accessories in the KGK VI area.

Planșa V. Podoabe din aur în spațiul Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI. Accesorii tip *piercing*: 1. Varna, M3 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 92(2)); 2. Varna, M 134 (Taf. 8, 90, 2); 3. Sava, M6 (Taf. 8, 93); 4. Durankulak, M558 (Todorova 2002, p. 58); 5. Vărăști–Grădiștea *Ulmilor*, M54 (Marghitu 2014, 45, 2); 6. Varna, M2 (Todorova *et alii* 2001 Taf. 8, 91); 7. Varna, M15 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 87, 28); 8. Varna, M43 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 88, 2); 9. Varna, M1 (Taf. 8, 89).

Saltaleone: 10-11. Bucșani (Marghitu 2014, 42; Bem 2001, p. 165); 12. Sultana-*Malu Roșu* (foto Amariei M.); 13. Goljamo Delcevo, M25 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 2, 30).

Bucrania: 14. Varna, M36 (Leusch *et alii* 2016, Fig. 7, 7); 15. Gumelnița (Marghitu 2014, p. 36) (fără scară).

Plate V. Gold ornaments from the Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI area. Piercing accessories: 1. Varna, Grave 3 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 92(2)); 2. Varna, Grave 134 (Taf. 8, 90, 2); 3. Sava, Grave 6 (Taf. 8, 93); 4. Durankulak, Grave 558 (Todorova 2002, p. 58); 5. Vărăști–Grădiștea *Ulmilor*, Grave 54 (Marghitu 2014, 45, 2); 6. Varna, Grave 2 (Todorova, Vajsov 2001 Taf. 8, 91); 7. Varna, Grave 15 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 87, 28); 8. Varna, Grave 43 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 88, 2); 9. Varna, Grave 1 (Taf. 8, 89) (without scale).

Saltaleone: 10-11. Bucșani (Marghitu 2014, 42; Bem 2001, p. 165); 12. Sultana-*Malu Roșu* (foto Amariei M.); 13. Goljamo Delcevo, Grave 25 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 2, 30).

Bucrania: 14. Varna, Grave 36 (Leusch *et alii* 2016, Fig. 7, 7); 15. Gumelnița (Marghitu 2014, p. 36) (without scale).

Planșa VI. Reprezentări antropomorfe din lut: 16. Vitănești (Andreescu 2017, p. 33, 1); 17. Ezerovo (foto Muzeul din Varna – A. Darie); 18. Dinja (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 54, 604); 19. Kubrat (Taf. 54, 608); 20. Mască din lut cu ornamente din aur, M2, necropola de la Varna (Krauß 2012 p. 242) (fără scară).

Plate VI. Clay anthropomorphic representations. 16. Vitănești (Andreescu 2017, p. 33, 1); 17. Ezerovo (foto Varna Museum – A. Darie); 18. Dinja (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 54, 604); 19. Kubrat (Taf. 54, 608). 20. Clay mask with gold ornaments, Grave 2, Varna necropolis (Krauß 2012, p. 242) (without scale).

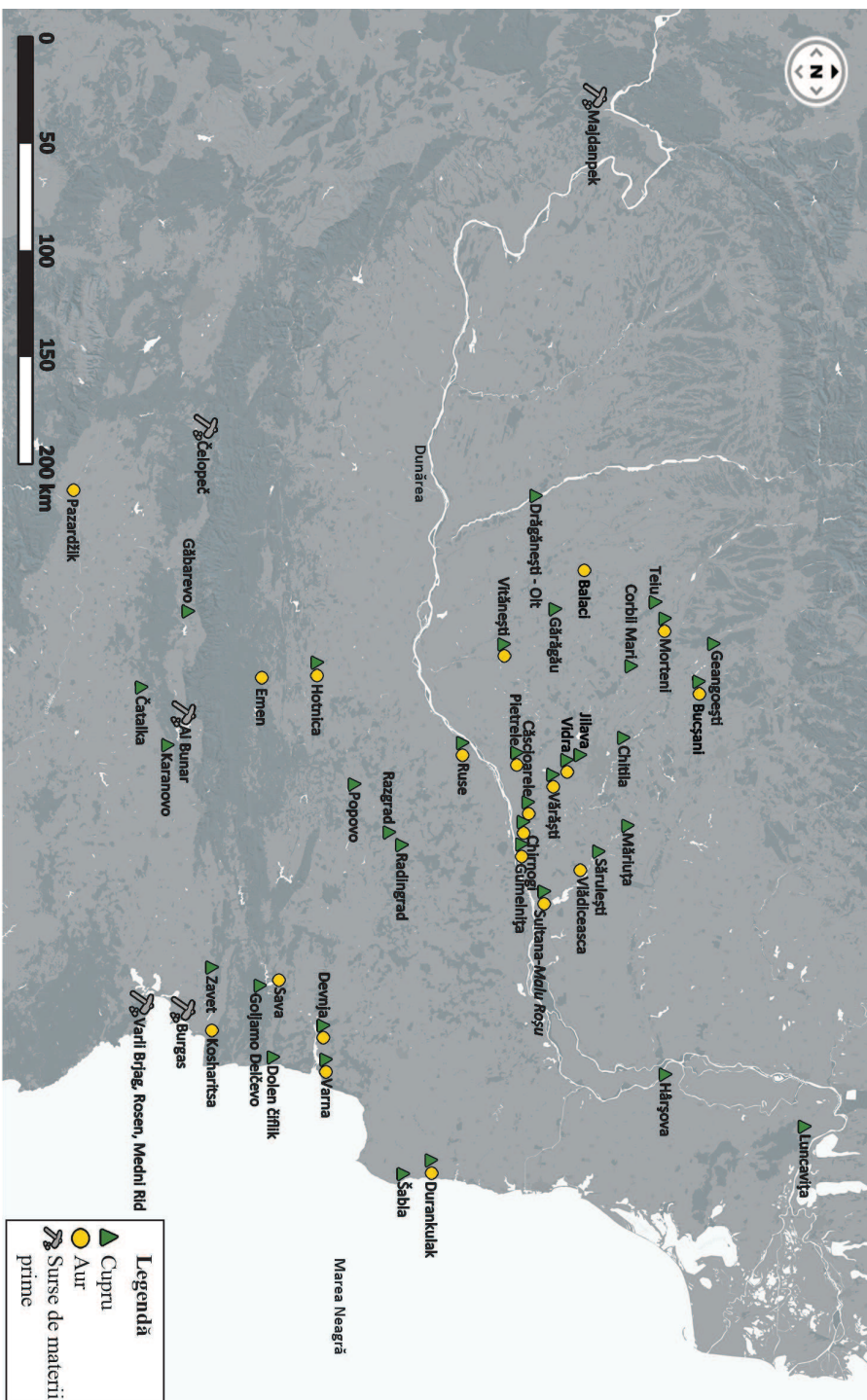
Planșa VII. Necropola Durankulak. Accesorii dentare: 21. M346 (Todorova 2002, Tabl. 44, 13, 13a); 22. M826 (Tabl. 137, 17, 17A); 23. M376 (Tabl. 51, 10, 10a); 24.

M447 (Tabl. 69, 1, 1a); Accesorii decorative din aur dispuse la nivelul urechii: 25. M558 (Tabl 94, 1-4) (fără scară).

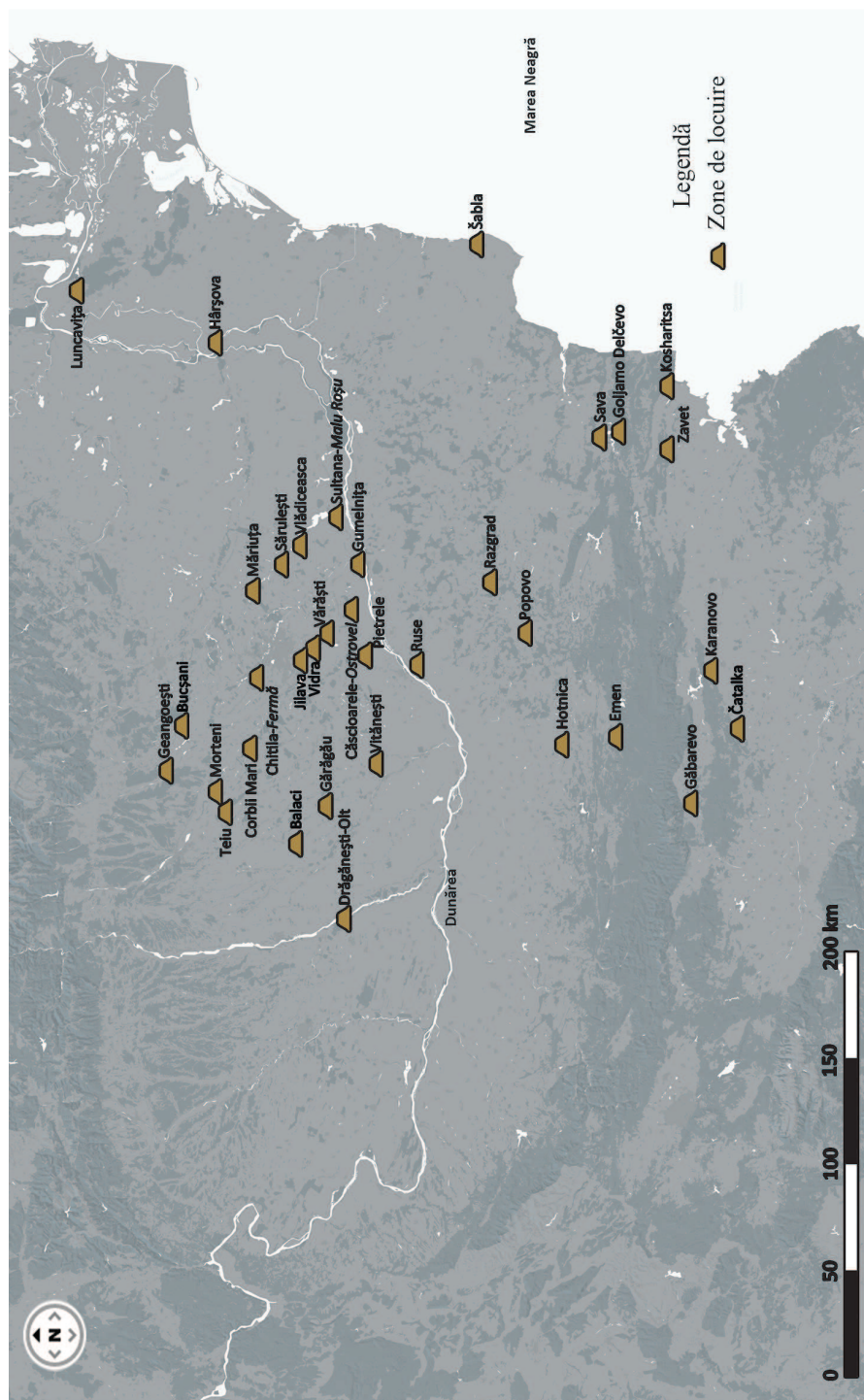
Plate VII. Durankulak necropolis. Dental accesories: 21. Grave 346 (Todorova 2002, Tabl. 44, 13, 13a); 22. Grave 826 (Tabl. 137, 17, 17A); 23. Grave 376 (Tabl. 51, 10, 10a); 24. Grave 447 (Tabl. 69, 1, 1a); Gold decorative accesories found in the ears area: 25. Grave 558 (Tabl 94, 1-4). (without scale).

Planșa VIII. Necropola Durankulak: 26. M253 – cenotaf cu brățară tip *Durankulak* (Todorova 2002, Abb 40); 27. M453 (Abb. 258); 28-29. M514 (Tabl . 83) (fără scară).

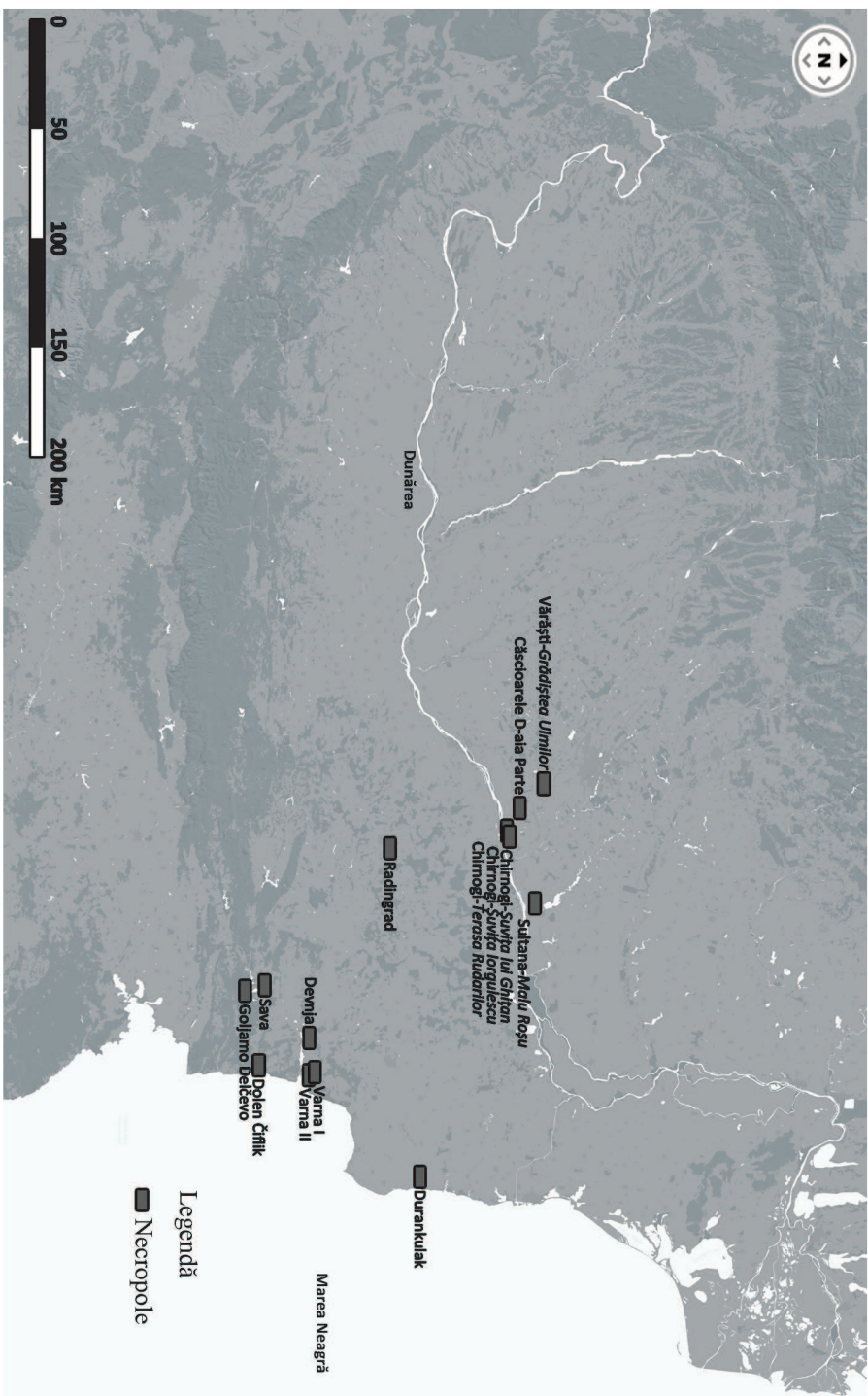
Plate VIII. Durankulak necropolis. 26. Grave 253 – cenotaph with Durankulak typ bracelet (Todorova 2002, Abb 40); 27. Grave 453 (Abb. 258); 28-29. Grave 514 (Tabl. 83) (without scale).

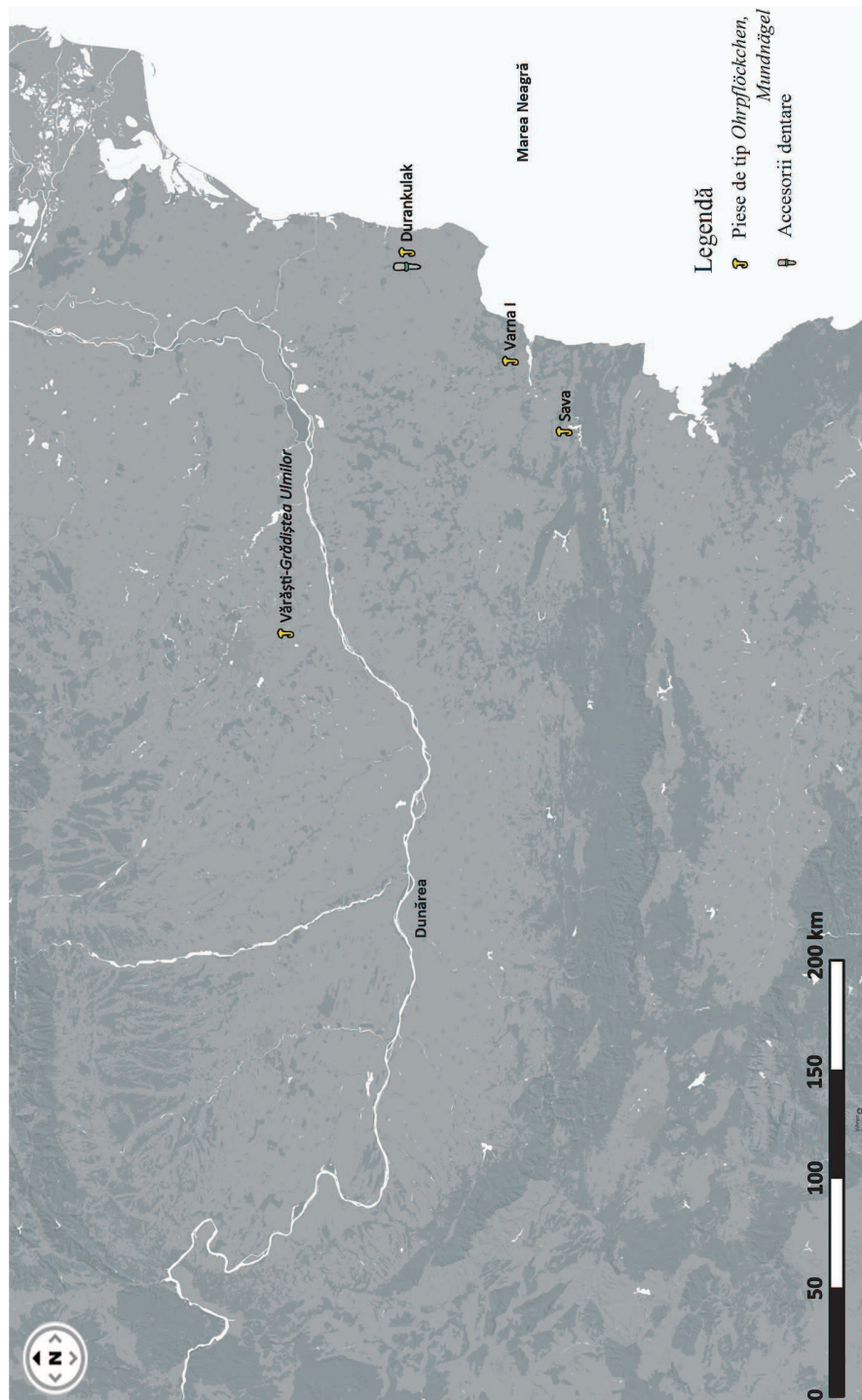
Planşa I. Distribuția podbabelor din metal în aria Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI.

Planșa II. Distribuția podoarelor din metal în zonele de locuire din aria KGK VI.

Planșa III. Distribuția podabelor din metal în necropolele din aria K GK VI.

Planșa IV. Distribuția accesoriilor dentare și a pieselor de tip Ohrpflöckchen, Mundnägél în aria KGK VI.

Plaușa V. Podoabe din aur în spațiul Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI.
 Accesorii tip *piercing*: 1. Varna, M3 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 92(2)); 2. Varna, M 134 (Taf. 8, 90, 2); 3. Sava, M6 (Taf. 8, 93); 4. Durankulak, M558 (Todorova 2002, p. 58); 5. Vărăști–Grădiștea *Ulmilor*, M54 (Marghitu 2014, 45, 2); 6. Varna, M2 (Todorova *et alii* 2001 Taf. 8, 91); 7. Varna, M15 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 87, 28); 8. Varna, M43 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 8, 88, 2); 9. Varna, M1 (Taf. 8, 89).
Saltaleone: 10-11. Bucșani (Marghitu 2014, 42; Bem 2001, p. 165); 12. Sultana-Malu Roșu (foto Amariei M.); 13. Goljamo Delcevo, M25 (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 2, 30).
 Bucrania: 14. Varna, M36 (Leusch *et alii* 2016, Fig. 7, 7); 15. Gumelnița (Marghitu 2014, p. 36) (fără scară).

16

17

18

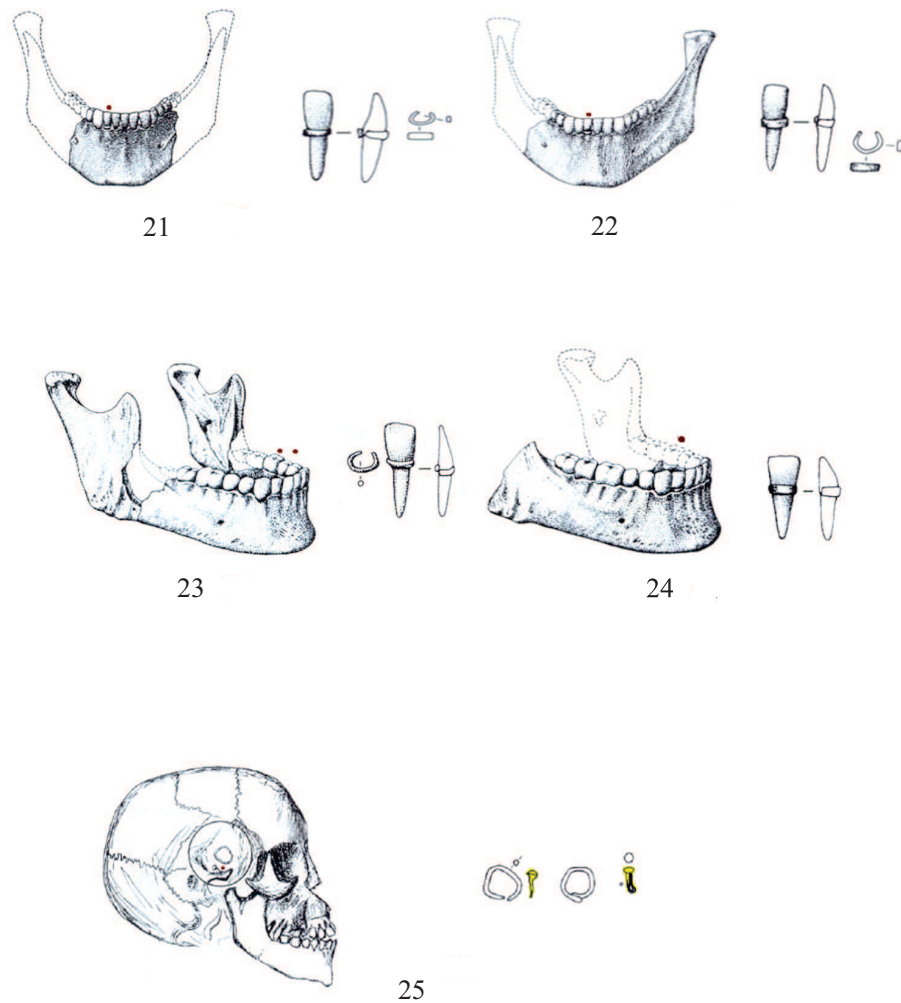

19

20

Planșa VI. Reprezentări antropomorfe din lut: 16. Vitănești (Andreescu 2017, p. 33, 1); 17. Ezerovo (foto Muzeul din Varna – A. Darie); 18. Dinja (Todorova, Vajsov 2001, Taf. 54, 604); 19. Kubrat (Taf. 54, 608); 20. Mască din lut cu ornamente din aur, M2, necropola de la Varna (Krauß 2012 p. 242) (fără scară).

Planșa VII. Necropola Durankulak. Accesorii dentare: 21. M346 (Todorova 2002, Tabl. 44, 13, 13a); 22. M826 (Tabl. 137, 17, 17A); 23. M376 (Tabl. 51, 10, 10a); 24. M447 (Tabl. 69, 1, 1a); Accesorii decorative din aur dispuse la nivelul urechii: 25. M558 (Tabl 94, 1-4) (fără scară).

26

27

28-29

Planșa VIII. Necropola Durankulak: 26. M253 – cenotaf cu brățară tip *Durankulak* (Todorova 2002, Abb 40); 27. M453 (Abb. 258); 28-29. M514 (Tabl . 83) (fără scară).